

Halina Gacowa
(23 kwietnia 1927 – 6 maja 2007)

Dobrosława Świerczyńska

IV. K R O N I K A

Z M A R L I

Pamiętnik Literacki XCVIII, 2007, z. 4
PL ISSN 0031-0514

HALINA GACOWA (23 kwietnia 1927 – 6 maja 2007)

Halę Gacową pamięta się w Instytucie Badań Literackich PAN „od zawsze”. Wysoką, smukłą, spokojną – spotkać było można przez 30 lat z górą na korytarzu pierwszego piętra Pałacu Staszica, między pokojem 144 a schodami prowadzącymi do Biblioteki Instytutu i do Archiwum Orzeszkowej na parterze; i – oczywiście – w bibliotecznej czytelnicy. W tej czytelnicy bywała jeszcze w 2005 roku. Potem stan zdrowia spowodował konieczność umieszczenia jej pod opieką sióstr zakonnych.

Halina Gacowa pochodziła ze środowiska po wojnie nazywanego eufemistycznie „bz”, to znaczy „byłych ziemian”, choć w ankietach personalnych w odpowiedniej rubryce jest wszędzie „inteligencja pracująca”. Urodziła się 23 IV 1927 w Zgłobicach (parafia Zbylitowska Góra) koło Tarnowa, była córką Adama Marszałkowicza i Zofii z domu Turnau. Jeden z sześciorga rodzeństwa, zakonnik Zgromadzenia św. Brata Alberta, Jerzy Marszałkiewicz, brał udział w uroczystościach pogrzebowych w zabytkowym kościele św. Katarzyny na warszawskim Służewie.

Do września 1939 Halina Marszałkowiczówna uczyła się w Zbylitowskiej Górze, potem na tajnych kompletach. Po wojnie uczęszczała do Liceum im. A. Mickiewicza w Tarnowie, gdzie w lipcu 1945 zdała egzamin dojrzałości. Jesienią tego roku została studentką Wydziału Humanistycznego na Uniwersytecie Wrocławskim (filologia polska, krótko także socjologia). W czasie studiów zarabiała na utrzymanie m.in. jako ankieterka Komisji Socjologicznej Instytutu Zachodniego. W tym czasie cała rodzina opuściła okolice Tarnowa i znalazła się we Wrocławiu. Wiosną 1950 Halina Marszałkowiczówna zawarła związek małżeński z Januszem Gacem. Po ukończeniu studiów polonistycznych pod kierunkiem prof. Tadeusza Mikulskiego (dyplom magisterski z datą 22 XII 1950) przez rok uczyła języka polskiego w Państwowej Szkole Przemysłu Odzieżowego we Wrocławiu.

Od listopada 1953 do przejścia na emeryturę w grudniu 1987 Halina Gacowa pracowała w Instytucie Badań Literackich PAN w Warszawie – jako asystent, starszy asystent, dokumentalista dyplomowany, wreszcie adiunkt w Pracowni Dokumentacji i Edytorstwa Literatury XIX Wieku, kierowanej przez prof. Edmunda Jankowskiego, oraz w prowadzonym przez prof. Jarosława Maciejewskiego ze spole *Nowego Korbuta*. W kwietniu 1969 uzyskała tytuł doktora nauk humanistycznych na podstawie pracy pt. „*Maria*” i jej autor Antoni Malczewski w kulturze polskiej, napisanej pod kierunkiem prof. Juliana Krzyżanowskiego; recenzentami byli profesorowie Eugeniusz Sawrymowicz i Jarosław Maciejewski. Już jako

emerytka, w ramach 1/2 etatu, Hala Gacowa pracowała w Bibliotece IBL do roku 1989, a do 2004 przygotowywała hasła do instytutowego kompendium *Dawni pisarze polscy od początków piśmiennictwa do Młodej Polski. Przewodnik biograficzny i bibliograficzny*. Hasel sygnowanych literkami H. G. jest w tej 5-tomowej edycji kilkadziesiąt. W roku 1989 obchodziła Gacowa 35-lecie pracy w IBL PAN. Była członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego, potem NSZZ „Solidarność”.

W pracy naukowej specjalizowała się w zakresie dokumentacji literackiej okresu romantyzmu. Publikować zaczęła w latach sześćdziesiątych w „Przeglądzie Humanistycznym”. Była współautorką, ze Zdzisławem Jastrzębskim i Stanisławem Stupkiewiczem, pracy pt.: *Materiały do bibliografii Cypriana Norwida* (1963, nr 3). Następnie, gdy przygotowywała rozprawę doktorską, ukazały się jej kolejne, już indywidualne prace, m.in.: *Nieznane szczegóły do twórczości Antoniego Malczewskiego, autora „Marii”* (1967, nr 2), *Jeszcze o lwowskim sobowtórze Antoniego Malczewskiego* (1967, nr 3). Stale powstawały też hasła jej autorstwa do tomów 7–9 (obejmujących okres romantyzmu) *Bibliografii literatury polskiej „Nowy Korbut”* (Warszawa 1968, 1969, 1972). Niejako wstępem do późniejszego tomu 11 *Nowego Korbuta* były przygotowane przez Gacową i Kazimierza Hahn-Tarchalskiego uzupełnienia zestawionej przez Wiktora Hahna *Bibliografii* zawartej w tomie 17 *Dzieł wszystkich Juliusza Słowackiego* (Wrocław 1975).

Jednocześnie Gacowa pracowała nad przygotowaniem do druku dysertacji doktorskiej, która wydana została w roku 1974 przez Ossolineum, pt.: „*Maria i Antoni Malczewski. Kompendium źródłowe, z przedmową pióra Jarosława Maciejewskiego*. Edycja zawiera m.in. fotokopię autografu *Marii*, listy Malczewskiego oraz kalendarium jego życia i twórczości. Autorka napisała też *Postowie* do reprograficznego wydania pierwodruku poematu z roku 1825 (Wrocław 1981).

Wiele starań Gacowa włożyła w opracowanie edytorskie korespondencji znanych postaci okresu romantyzmu: *Nowe listy Zygmunta Krasińskiego do Izabeli z Lubomirskich Sanguszek z lat 1841–1851* (w zb.: *Miscellanea z okresu romantyzmu*. T. 2. Wrocław 1972); wspólnie z Jerzym Parvim przygotowała do druku *Une lettre de Felicitée Lammenais à la princesse Sanguszko* (nadbitka z „*Cahiers Menaisiens*”, Paris 1976, nr 6); *Nieznane listy Charles’a de Montalemberta do Izabeli i Władysława Sanguszków z lat 1847–1863* („Blok-Notes Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza”, 1978); *Listy Charles’a de Montalemberta do Jana Koźmiana z lat 1850–1867* (jw., 1983); *Listy Charles’a de Montalemberta do Cezarego Platera z lat 1848–1853* (jw., 1994). Była też autorką hasel w PWN-owskim kompendium *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny* (Warszawa 1984).

Wreszcie należy wymienić podstawowe dokonania Gacowej: dwa monograficzne tomy *Bibliografii literatury polskiej „Nowy Korbut”*. W roku 1999 ukazał się wolumen drugi tomu 17, pt. *Eliza Orzeszkowa*. Praca nad nim rozpoczęta została pod kierunkiem prof. Edmunda Jankowskiego w latach 1967–1970, na podstawie zbiorów Archiwum Orzeszkowej (pamiętam rozmowy prowadzone przy udziale żony profesora, pani Barbary Jankowskiej) i kartoteki bibliograficznej IBL, tzw. Bibliografii Bara. Profesor zajęty był jednak edycją *Listów Orzeszkowej* oraz *Słownikiem pseudonimów pisarzy polskich*, Gacowa doktoratem – nastąpiła więc kolizja terminów i tematów zarówno ze strony autorki tomu, jak i opiekuna naukowego. Prace nad finalizacją tomu poświęconego Orzeszkowej wznowione zostały już po śmierci prof. Jankowskiego (zmarł w roku 1991), w ramach grantu Komite-

tu Badań Naukowych. Publikacja dedykowana „Pamięci Edmunda Jankowskiego” ukazała się nakładem Ossolineum, także z pomocą finansową KBN.

W następnym roku opuścił prasę drukarską drugi z tomów autorstwa Gacowej: tom 11, pt. *Juliusz Słowacki*. Praca nad nim rozpoczęta była w początku lat osiemdziesiątych w ramach poznańskiej Pracowni „Nowego Korbuta” pod kierunkiem prof. Jarosława Maciejewskiego (zmarł w roku 1987). Tom ukończono i wydano (także w Ossolineum) dzięki grantom KBN, a dedykowano „Pamięci Jarosława Maciejewskiego” (Wrocław 2000).

Halina Gacowa

Obydwa tomy, zgodnie z zasadami *Nowego Korbuta*, rejestrują tzw. bibliografię podmiotową, tj. teksty Orzeszkowej i Słowackiego w układzie chronologicznym lub tematyczno-chronologicznym – z datami pierwodruków, przedrukami, przekładami, przeróbkami itp. – oraz bibliografię przedmiotową, tj. opracowania dotyczące życia i twórczości autorów. Obydwa tomy opatrzone są niezbędnymi indeksami. Odniesienie się do tych dwóch kompendiów jest i będzie konieczne w badaniach nad twórczością Orzeszkowej i Słowackiego.

W znajdującej się w IBL teczce personalnej Zmarłej spotyka się tak charakterystyczne dla minionych dziesięcioleci zdanie: „Postawa polityczno-społeczna mgr H. Gacowej nie budzi zastrzeżeń” (1955). „Wysokie kwalifikacje w zakresie bibliografii i dokumentacji naukowej” – podobne sformułowania są w późniejszych pismach urzędowych podpisywanych m.in. przez profesorów Kazimierza Wykę i Edmunda Jankowskiego.

Dr Halina Gacowa była osobą wielkiej kultury i szlachetności, jej takt i umiejętność postępowania z ludźmi pozostanie w pamięci przyjaciół i znajomych.

Dobrośława Świerczyńska
(Instytut Badań Literackich PAN –
The Institute of Literary Research
of the Polish Academy of Sciences, Warsaw)

Abstract

HALINA GACOWA OBITUARY

It is a posthumous recollection of Halina Gacowa, PhD, a longtime employee at Institute of Literary Research, Polish Academy of Sciences, who contributed especially as a team member of a multivolume bibliography of Polish literature and as an editor of the letters of a few known (also abroad) representatives of the romantic period.